

سرمقاله

سردبیر

۱. مقدمه

وضعیت خاص اقتصاد ایران در دو دهه اخیر، عدم اتخاذ رویکردهای اصولی در اداره اقتصاد کشور و دشواری‌های دوچندان ناشی از تحریم ظالمانه غرب، سبب شد تا مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۹ با به‌کارگیری کلید واژه "اقتصاد مقاومتی" خواستار اتخاذ شیوه‌ای خاص در هدایت فضای اقتصاد کلان کشور شوند. در این شیوه بر ظرفیت‌های درونی مادی و معنوی، مزیت‌های تولید ملی و تلاش بر درونزایی به عنوان پایه‌های ایجاد اقتصادی که در شرایط تحریم و تشدید فشارهای خارجی نیز متضمن رشد و شکوفایی کشور باشد، تأکید شده است. ابلاغ سند سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی از سوی معظم له در بهمن ماه سال ۱۳۹۲ را می‌توان تجلی نگاه عمیق و همه‌جانبه ایشان برای افزایش مقاومت اقتصاد در برابر آسیب‌ها و تهدیدهای گوناگون دانست.

پیرو ابلاغ سند یادشده، با دستور رئیس جمهور محترم، فصل جدیدی در هدف‌گذاری، برنامه‌ریزی و تدوین اقدامات لازم به منظور تحقق اهداف کلی این سیاست‌ها در دستگاه‌های اجرایی و نیز در بانک مرکزی آغاز شد. تمامی دستگاه‌ها و نهادهای کشور، شامل سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، وزارت امور اقتصادی و دارایی، بانک مرکزی و سازمان‌های دیگر کشور موظف شدند تمامی تلاش خود را به‌منظور دستیابی به اهداف و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در چارچوب سند ابلاغی به کار بندند. در این راستا، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و وزارت امور اقتصادی و دارایی ملزم به تدوین و ارائه پیشنهادها، نقشه راه و زمان‌بندی اجرای مواد مندرج در سند ابلاغی شدند. بانک مرکزی به‌عنوان ستون فقرات نظام پولی و مالی کشور که همواره نقش حساس و جایگاه خطیری در

ایجاد تعادل و ثبات اقتصادی بر عهده داشته است، نیز موظف به تهیه تدابیر پولی، اعتباری و ارزی متناسب با سیاست‌های یادشده گردید. نهادها و دستگاه‌های دیگر ذریب‌نیز به فراخور ماهیت دستگاهی خود، متولی اجرای بخشی از اهداف تعیین شده در این زمینه شدند.

افزون بر این، بر اساس وظایف و اقدامات دستگاه‌های تعریف شده برای اجرایی نمودن محتویات سند یادشده توسط معاون اول محترم ریاست‌جمهوری، بانک مرکزی در جهت برنامه‌ریزی و تدوین سازوکارهای اجرای بندهای نهم و نوزدهم این سند، موظف به انجام موارد زیر شد:

➤ تدوین سیاست‌های پولی و اعتباری متناسب با سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی،

➤ شفاف‌سازی اقتصاد و سالم‌سازی آن و جلوگیری از اقدامات، فعالیت‌ها و زمینه‌های فسادزا

در حوزه‌های پولی و ارزی (با همکاری دستگاه‌های دیگر).

پس از ابلاغ سیاست‌های یادشده، در نخستین گام "کمیته اجرایی نمودن سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در حوزه پولی و بانکی" با حضور اعضای هیأت عامل بانک مرکزی و نمایندگان بانک‌های دولتی و غیردولتی تشکیل شد. این کمیته پس از انجام مطالعات گسترده در زمینه اقتصاد مقاومتی و تبیین دقیق مفاهیم و ابعاد آن، در نهایت اهداف و چارچوب‌هایی را برای تحقق اقتصاد مقاومتی در حوزه تخصصی امور پولی و بانکی ترسیم نمود. بر این اساس، «ثبات اقتصاد کلان» به عنوان مهم‌ترین خط‌مشی شناخته شده مطرح و شرایط و زمینه‌های لازم برای دستیابی به این هدف نیز در قالب سه پیش‌فرض برقراری "پایداری بودجه‌ای"، "پایداری خارجی" و "ثبات مالی" شناسایی شد. پس از طرح اهداف ترسیم شده در جلسه شورای اقتصاد، بانک مرکزی در چارچوب تبیین شده توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، اقدام به تدوین گزارش "اهداف، سیاست‌ها و برنامه‌های بانک مرکزی در راستای اجرایی نمودن سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی" نمود. این گزارش شامل ۱۱ سیاست، ۳۹ برنامه و بیش از ۱۵۰ اقدام در حوزه‌های مختلف کاری بانک مرکزی (شامل سیاست‌گذاری پولی، ارزی، اعتباری، نظارت بر بانک‌ها و مؤسسات اعتباری و بانکداری الکترونیک) بود که به عنوان نقشه راه بانک برای تحقق هدف اصلی تعیین شده (ثبات اقتصاد کلان) و سه هدف میانی تأمین‌کننده هدف اصلی در حوزه پولی و بانکی تعیین شد.

۲. رویکردهای کلان سیاستگذاری بانک مرکزی

برنامه‌ها، سیاست‌ها و اقدامات تعیین شده در چارچوب اقتصاد مقاومتی، نه تنها به لحاظ جامعیت شرایط مناسبی را برای پیاده‌سازی و پیشبرد اهداف اقتصاد مقاومتی مهیا نمود، بلکه چارچوبی هماهنگ و سازگار را نیز برای حصول به این اهداف فراهم آورد؛ به گونه‌ای که یک سیاست و یا اقدام خاص در یک حوزه مشخص، با لحاظ الزامات اجرایی آن در حوزه‌های دیگر تعیین گردید و متناسب با آن اقدامات لازم در حوزه‌های مربوطه نیز طراحی و ارائه شد. مهم‌ترین رویکردهای تعیین شده در حوزه‌های مختلف سیاستگذاری بانک مرکزی به شرح زیر است:

۲-۱. سیاست پولی

- کنترل رشد نقدینگی در جهت مهار فشارهای تورمی و حصول به نرخ تورم تک رقمی در طول سال‌های آتی،
- توجه به فراهم سازی شرایط و مساعدت به تحقق رشد پایدار اقتصادی.

۲-۲. سیاست اعتباری

- اصلاح رابطه مالی دولت با نظام بانکی و جلوگیری از بروز سلطه مالی،
- تمرکز بر تأمین مالی سرمایه در گردش واحدهای تولیدی به منظور بهره‌برداری بیشتر از ظرفیت‌های خالی،
- تقویت توان تسهیلات‌دهی بانک‌ها،
- تقویت فعالیت‌های قرض‌الحسنه بانک‌ها،
- بهبود تأمین مالی خرد.

۲-۳. سیاست نظارتی

- ارتقای سلامت مالی شبکه بانکی،
- تقویت نظارت بانک مرکزی و ساماندهی مؤسسات اعتباری غیرمجاز،
- هدایت بانک‌ها به کارکرد اصلی واسطه‌گری وجوه و کاهش فعالیت‌های غیرواسطه‌گری (نظیر بنگاهداری و سرمایه‌گذاری در اموال غیرمنقول).

۲-۴. سیاست ارزی

- یکسان‌سازی نرخ ارز،
- حفظ ثبات در بازار ارز،
- پاسخگویی به نیازهای ضروری ارزی،
- بهبود تأمین مالی خارجی در راستای متنوع‌سازی منابع ارزی کشور.

۲-۵. بانکداری الکترونیک

- توسعه کمی و کیفی بانکداری الکترونیک،
- پیاده‌سازی کامل بانکداری متمرکز^۱ با هدف ایجاد شفافیت در عملکرد بانک‌ها.

۳. پیشرفت‌ها و دستاوردهای حاصل از پیگیری سیاست‌های اقتصاد مقاومتی

رویکرد کلی سیاست‌های بانک مرکزی در سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ بر ارتقای انضباط پولی، کنترل و سالم‌سازی رشد نقدینگی، حفظ ثبات بازار ارز، تأمین مالی سالم اقتصاد و هدایت منابع به سمت فعالیت‌های تولیدی استوار بوده است. اتخاذ رویکردهای یادشده از سوی این بانک که با اهداف و سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی نیز همسو و هم‌راستا هستند، دستاوردهای قابل توجهی در این دوره زمانی برای اقتصاد ایران به همراه داشته که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۳-۱. کنترل فشارهای تورمی و کاهش نرخ تورم

با التزام بانک مرکزی به رعایت انضباط پولی و تعهد دولت به رعایت انضباط مالی و در سایه آرامش ایجادشده در بازار دارایی‌ها به‌ویژه بازار ارز، نرخ تورم از نقطه اوج خود در مهرماه ۱۳۹۲ (۴۰/۴ درصد) به ۱۵/۶ درصد در پایان سال ۱۳۹۳ و ۱۳/۲ درصد در دی‌ماه سال ۱۳۹۴ کاهش یافته است. نرخ تورم نقطه به نقطه نیز از حداکثر مقدار خود (۴۵/۱ درصد) در خردادماه سال ۱۳۹۲ به ۱۶/۲ درصد در

پایان سال ۱۳۹۳ و به کمتر از ۱۰ درصد (۹/۶ درصد) در دی‌ماه سال ۱۳۹۴ کاهش یافته که مؤید مناسب بودن سیاست‌های اتخاذ شده در خصوص متغیرهای میانی تعیین‌کننده نرخ تورم است.

۲-۳. هدایت منابع شبکه بانکی

با توجه به وضعیت رکودی اقتصاد در سال‌های گذشته و به منظور فعال‌سازی هرچه سریع‌تر ظرفیت‌های تولیدی موجود، سیاست‌های اعتباری بانک مرکزی بر تأمین مالی سرمایه در گردش واحدهای تولیدی متمرکز شد. سهم سرمایه در گردش از تسهیلات پرداختی شبکه بانکی در سال ۱۳۹۳ برابر ۶۰/۷ درصد و در نه ماهه نخست سال جاری ۶۲/۹ درصد بوده است. این سهم در سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ به ترتیب برابر ۴۶/۰ و ۵۳/۹ درصد بوده که حاکی از بهبود عملکرد بانک‌ها در زمینه تأمین مالی سرمایه در گردش واحدهای تولیدی و بهره‌برداری بیشتر از ظرفیت‌های خالی اقتصاد است. همچنین، سهم سرمایه در گردش از تسهیلات پرداختی به بخش صنعت و معدن در سال ۱۳۹۳ برابر ۸۰/۹ درصد و در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۴ برابر ۸۳/۰ درصد بوده که در مقایسه با مقادیر این سهم در سال‌های ۱۳۹۱ (۶۸/۵ درصد) و ۱۳۹۲ (۷۳/۷ درصد) بهبود قابل توجهی را تجربه کرده است.

افزون بر این، بانک مرکزی در اسفند ماه سال ۱۳۹۳، با ابلاغ بخشنامه به بانک‌ها آن دسته از واحدهای تولیدی را که فعالیت آنها از توجیحات مالی مناسب برخوردار بوده، لیکن در سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۲ (بنا به دلایلی خارج از حیطه اختیار و اراده) نتوانسته‌اند به تعهدات خود در قبال شبکه بانکی کشور عمل نمایند، پس از احراز برخی شرایط لازم، در اولویت دریافت تسهیلات قرار داد.

همچنین، بازبینی و کاهش نسبت سپرده قانونی بانک‌های تجاری و کاهش ۰/۵ واحد درصدی نسبت سپرده قانونی در این بانک‌ها ذیل مجموعه سیاست‌های پولی و اعتباری (مصوب اردیبهشت سال ۱۳۹۴)، به منظور تقویت توان تسهیلات‌دهی شبکه بانکی، با هدف تحریک رشد اقتصادی و با رعایت انضباط بازار پول انجام پذیرفت. کاهش نسبت سپرده قانونی در دامنه ۱۰ تا ۱۳ درصد، متناسب با میزان رعایت مقررات و بخشنامه‌ها توسط بانک‌های کشور و به ویژه رعایت نرخ‌های سود مصوب شورای پول و اعتبار نیز در همین راستا بوده است.

بانک مرکزی با بازبینی در سیاست‌های اعتباری خود در حوزه اعتبارات خرد، تلاش نموده تا شرایط بهتری را برای تأمین مالی نیازهای مصرفی خانوارها فراهم سازد. بازبینی در سیاست‌های اعتباری بخش مسکن و افزایش سقف تسهیلات خرید مسکن، افزایش سقف تسهیلات انفرادی (خرید کالا، خودرو و جعاله) و نیز سیاست‌های اخیر این بانک در زمینه توزیع کارت‌های اعتباری به خانوارها که دستورالعمل آن بر اساس عقد مباحه تنظیم شده است، از جمله اقدامات قابل اشاره در این زمینه به شمار می‌آیند.

۳-۳. برقراری ثبات و آرامش در بازار ارز

بانک مرکزی با توجه به وظایف و مسئولیت‌های قانونی خود، همواره حساسیت لازم را نسبت به تحولات بازار ارز داشته و با هدف کنترل و مدیریت نوسانات نرخ ارز در دامنه قابل قبول، به طور مستمر در حال رصد بازار بوده و اقدامات خود را در بازه‌های زمانی کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت برنامه‌ریزی نموده است. متوسط نرخ دلار در بازار آزاد در سال ۱۳۹۳ نسبت به رقم مشابه سال پیشین تنها به میزان ۳/۰ درصد افزایش داشت. افزون بر این، انحراف معیار نرخ دلار در سال ۱۳۹۳ نسبت به رقم سال ۱۳۹۲ به میزان ۴۲/۴ درصد کاهش داشت. به‌رغم تقویت نرخ برابری دلار در سطح جهانی و کاهش قابل ملاحظه قیمت نفت از اواسط سال ۱۳۹۳، متوسط نرخ دلار در بازار آزاد در ۱۲ ماهه منتهی به دی ۱۳۹۴ (۳۴۳۲۹ ریال) نسبت به دوره مشابه سال پیش (۳۲۰۶۸ ریال) به میزان ۷/۱ درصد رشد داشت.

گفتنی است، تقویت دلار در مقابل اسعار خارجی از مهم‌ترین دلایل افزایش نرخ دلار در مقابل ریال به‌شمار می‌رود. انحراف معیار نرخ دلار نیز در ۱۲ ماهه منتهی به دی ۱۳۹۴، نسبت به دوره مشابه سال پیشین برابر ۱۸/۵ درصد کاهش داشته است. در عین حال، با در نظر داشتن اهمیت یورو در تسویه مبادلات ارزی کشور، متوسط نرخ برابری یورو در برابر ریال در بازار آزاد، با ۹/۹ درصد کاهش از ۴۲۳۵۷ ریال در ۱۲ ماهه منتهی به دی سال ۱۳۹۳ به ۳۸۱۶۰ ریال در دوره مشابه سال جاری رسید.

بانک مرکزی در این مدت با کنترل نوسانات بازار از طریق مدیریت مناسب انتظارات و افزایش ملایم و تدریجی نرخ رسمی، فاصله بین نرخ‌های آزاد و رسمی را کاهش داده و زمینه را برای اجرای سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز فراهم نموده است. در سال ۱۳۹۴ به منظور تحقق نرخ ارز مفروض بودجه، نرخ دلار در بازار رسمی به صورت تدریجی و کاملاً کنترل‌شده افزایش یافت؛ به نحوی که شکاف نسبی نرخ دلار در بازار آزاد و رسمی ارز در دوازده ماهه منتهی به دی سال ۱۳۹۴ در مقایسه با مدت مشابه سال پیشین، ۵/۴ واحد درصد کاهش یافت. در افق پیش رو، بانک مرکزی برنامه اصلاح بازار ارز و بازگشت به نرخ ارز یکسان را با ایجاد پیش‌زمینه‌های استقرار پایدار نظام ارزی شناور مدیریت شده، در دستور کار دارد. آزادسازی منابع ارزی کشور در دوره پساتحریم، استقرار روابط کارگزاری و بانکی بین‌المللی، متنوع‌سازی منابع ارزی، صادرات محوری، امکان دریافت اعتبارات کوتاه‌مدت، میان‌مدت، بلندمدت و وام‌های مستقیم بانک‌های توسعه‌ای از ضرورت‌های یکسان‌سازی موفقیت‌آمیز نرخ ارز هستند.

۳-۴. افزایش شفافیت اقتصاد و سالم‌سازی آن

از جمله پیشرفت‌ها و دستاوردهای بانک مرکزی در راستای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، افزایش شفافیت اقتصاد و سالم‌سازی آن بوده که در این زمینه می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- بهبود پوشش آماری بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در آمارهای پولی و بانکی بانک مرکزی (در مرحله اول و در آبان و آذر ۱۳۹۲، اطلاعات پنج بانک و دو مؤسسه اعتباری و در مرحله دوم در اسفند سال ۱۳۹۳، اطلاعات یک بانک و دو مؤسسه اعتباری دیگر به آمارهای پولی و بانکی کشور اضافه شد)،

- تنظیم پیش‌نویس اصلاح قانون تنظیم بازار غیرمتشکل پولی و تقدیم آن به هیأت وزیران برای طی نمودن سیر تشریفات قانونی تصویب،

- ابلاغ ضوابط ناظر بر حداقل استانداردهای شفافیت و انتشار عمومی اطلاعات توسط مؤسسات اعتباری به شبکه بانکی کشور پس از تصویب در شورای پول و اعتبار (نامه شماره

۹۳/۱۲۰۲۹۳ تاریخ ۹۳/۵/۲)،

- ابلاغ مقررات ناظر بر ضمانت‌نامه‌های بانکی (ریالی) پس از تصویب در شورای پول و اعتبار (مصوب یک‌هزارویکصد و هفتاد و ششمین جلسه شورای پول و اعتبار مورخ ۱۳۹۳/۲/۹)،
- بازنگری در مقررات ناظر بر نحوه محاسبه و تقسیم سود مشاع و تقدیم آن به شورای پول و اعتبار برای طی نمودن سیر تشریفات قانونی تصویب،
- ابلاغ آیین‌نامه نحوه تأسیس و اداره مؤسسات اعتباری غیردولتی پس از تصویب در هیأت وزیران (مصوبه شماره ۱۳۰۶۷۱/ت/۴۸۴۳۶۶هـ تاریخ ۱۳۹۳/۱۱/۴)،
- تکمیل و آماده راه‌اندازی نمودن سامانه‌های اطلاعاتی اشخاص (نظیر سامانه‌های اطلاعاتی ضامنین، سفته‌ها و حساب‌های جاری) در جهت ایجاد تقارن اطلاعات و افزایش شفافیت و سلامت محیط کسب و کار فعالان اقتصادی و کاهش ریسک اعتباری بانک‌ها.
- ابلاغ بخشنامه نحوه محاسبه و اعلام نرخ سود علی‌الحساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری (بخشنامه شماره ۹۴/۳۱۴۹۳۱ مورخ ۱۳۹۴/۱۰/۳۰)

۳-۵. راه‌اندازی سامانه‌های اطلاعات بانکی: مورد نمونه سامانه تبادل چک و اوراق الکترونیکی (چکاوک)

- یکی دیگر از پیشرفت‌های حاصله در زمینه افزایش پوشش آماری و سطح تفصیل دسترسی بانک مرکزی به اطلاعات پولی و بانکی، به منظور ارتقای شفافیت عملکرد بانک‌ها و تحلیل سلامت نظام مالی، راه‌اندازی سامانه انتقال تصویر چک (چکاوک) بوده است. این سامانه از مهرماه ۱۳۹۳ عملیاتی شد و در خردادماه ۱۳۹۴ در تمام استان‌های کشور مورد بهره‌برداری قرار گرفت. از مهم‌ترین اهداف دستاوردهای راه‌اندازی سامانه چکاوک، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
- شفاف سازی و ایجاد شرایط نظارت متمرکز بر نحوه و حجم تبادل چک‌های اشخاص،
 - ابلاغ سریع چک‌های برگشتی به سامانه متمرکز چک برگشتی،
 - تسریع قابل ملاحظه در عملیات پایاپای اسناد بانکی و تسویه چک‌ها در شبکه بانکی و کاهش هزینه‌های مربوطه،

- حذف عملیات حمل و نقل چک به صورت فیزیکی و یا انتقال اطلاعات مربوطه به روش‌های نامتعارف و غیراستاندارد.

با توجه به نقش پررنگ عملیات اتاق پایاپای اسناد بانکی در افزایش اضافه برداشت بانک‌ها از منابع بانک مرکزی، راه‌اندازی سامانه چکاوک و جایگزینی آن با کارکردهای مرسوم اتاق پایاپای اسناد بانکی نقش مهمی در مهار و کاهش بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی در سال ۱۳۹۴ ایفا نموده است.

۴. تشکیل ستاد راهبری و مدیریت اقتصاد مقاومتی

مقام معظم رهبری در دیدار با اعضای هیأت دولت (تاریخ ۱۳۹۴/۶/۴) نظرات و مطالبات خود در حوزه اقتصاد مقاومتی را در چند محور مطرح و ایجاد یک ستاد فرماندهی قوی و هوشمند را پیشنهاد کردند. این ستاد باید به‌طور دائم امور برنامه‌ریزی، عملیاتی کردن، غلبه بر موانع پیش‌بینی نشده و رفع ضربتی آن را رصد کند و ارائه گزارش پیشرفت کار به مردم بر مبنای شاخص‌های ارزیابی مشخص را انجام دهد. افزون بر این، معظم‌له به الزامات قانونی و حقوقی و قضایی موجود در خصوص پایه‌ریزی اقتصاد مقاومتی اشاره نمودند و در همین راستا نیز خواستار حضور و همکاری قوای مقننه و قضاییه و بهره‌گیری از توان آنها شدند.

سخنان مقام معظم رهبری در جمع اعضای هیأت دولت مبنی بر اقدام عملی و ایجاد تحرک در حوزه اقتصاد مقاومتی از طریق ایجاد ستاد اقتصاد مقاومتی، فصل جدیدی از اقدامات و پیگیری‌ها را در دولت آغاز کرد که در نخستین گام به تشکیل «ستاد راهبری و مدیریت اقتصاد مقاومتی» منجر شد. مجموعه فعالیت‌های انجام شده این ستاد در نامه‌ای در تاریخ ۱۳۹۴/۸/۴ به دفتر مقام معظم رهبری ارسال شد. ایشان در پاسخ به این نامه با تأکید بر محوریت اهداف سیاست‌های اقتصاد مقاومتی در برنامه‌های کوتاه‌مدت (بودجه‌های سالانه)، میان‌مدت (برنامه ششم توسعه) و بلندمدت (اهداف سند چشم‌انداز ۱۴۰۴)، خواستار هماهنگی و سازگاری تمام اقدامات در دستور کار، با اصول پنج‌گانه "عدالت‌بنیانی"، "مردمی بودن"، "دانش‌بنیانی"، "درونزایی" و "برونگرایی" شدند.

بر اساس مصوبات ستاد یادشده، یازده برنامه ملی به منظور تحقق اهداف تعیین شده در سیاست‌های ۲۴ گانه ابلاغی تدوین شد. ذیل هر کدام از این برنامه‌ها چند طرح و برای اجرایی شدن هر طرح، چند پروژه ملی تعیین شد. همچنین، برای اجرای هر برنامه ملی، یک کارگروه متشکل از دستگاه‌های اجرایی مرتبط با موضوع آن برنامه تشکیل شد. در ساختار جدید، بانک مرکزی در کارگروه چهار برنامه ملی "ارتقای بهره‌وری"، "ارتقای توان تولید ملی"، "شفاف‌سازی و سالم‌سازی اقتصاد" و "مردمی کردن اقتصاد" عضویت داشت و به عنوان مسئول اجرای طرح "سیاست‌های پولی و اعتباری" ذیل برنامه ملی "ارتقای توان تولید ملی" معرفی شده بود. لیکن به دلایل مختلف از جمله نقش و جایگاه نظام بانکی در تأمین مالی اقتصاد (بانک محور بودن ساختار تأمین مالی اقتصاد) و همچنین لزوم رعایت هماهنگی در سیاست‌های اتخاذشده در حوزه‌های پولی، ارزی و اعتباری، پیشنهاد تصویب برنامه ملی "سیاست‌های پولی و ارزی" از سوی این بانک به ستاد ارائه شد و مورد تصویب قرار گرفت. هدف از تدوین چنین برنامه‌ای با در نظر داشتن موارد پیش‌گفته، تحت پوشش قراردادن طرح‌ها و پروژه‌هایی است که مرتبط با حوزه فعالیت نظام بانکی بوده و ذیل برنامه‌ها و طرح‌های دیگر ملی به صورت پراکنده قرار گرفته‌اند. به علاوه، برخی طرح‌ها و پروژه‌هایی نیز که در راستای اصلاح ساختار نظام بانکی بوده، در قالب این برنامه پیشنهاد شده است.

ساختار برنامه ملی سیاست‌های پولی و ارزی شامل دو طرح زیر است:

✓ ارتقای کارایی، شفافیت و نظارت در بازار پول،

✓ تنظیم سیاست‌های ارزی سازگار با اقتضات اقتصاد مقاومتی،

همچنین، عناوین برخی از پروژه‌هایی که برای تصویب به ستاد راهبردی و مدیریت اقتصاد

مقاومتی پیشنهاد شده، به شرح زیر است:

- هدایت سازوکار تعیین نرخ سود بانکی به بازار بین‌بانکی،
- تجهیز و تخصیص بهینه منابع شبکه بانکی،
- ایجاد سامانه نظارت الکترونیکی بانک‌ها (سناب)،
- راه‌اندازی مرکز کنترل و نظارت اعتبارات (مکنا)،

- ایجاد نظام پرداخت مبتنی بر برداشت مستقیم،
- انتظام بخشی بازار پول با ساماندهی مؤسسات غیر مجاز،
- اجرایی نمودن بازل ۳ و ۲ و برخط کردن قوانین و مقررات نظارت بانکی،
- ایجاد انبار داده و هوش کسب و کار حوزه نظارت بانکی،
- فراهم نمودن تمهیدات مورد نیاز برای یکسان سازی نرخ ارز و اجرای آن

۵. انطباق رویکردهای بانک مرکزی با اصول اقتصاد مقاومتی

مروری کوتاه بر رویکردهای بانک مرکزی در تنظیم سیاست‌ها و اقدامات مورد نیاز برای دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی به خوبی گویای این موضوع است که مجموعه این سیاست‌ها و اقدامات با رهنمودهای اخیر مقام معظم رهبری مبنی بر تطابق تمام اقدامات و امور با اصول پنج‌گانه "عدالت‌بنیانی"، "مردمی بودن"، "دانش‌بنیانی"، "درونزایی" و "برونگرایی" سازگار و هماهنگ است.

جهت‌گیری کلی سیاست‌های پولی مبنی بر کنترل فشارهای تورمی - به عنوان یک پیش‌شرط اساسی برای ایجاد فضای با ثبات و کاهش نااطمینانی فعالان اقتصادی و نیز حذف زمینه‌های شکل‌گیری فعالیت‌های سوداگرانه - شرایط لازم برای جلب مشارکت کارآفرینان، تولیدکنندگان و استفاده کامل از ظرفیت تولیدی کشور را فراهم خواهد ساخت. این امر ضمن تقویت رویکرد درونزایی و جذب مشارکت آحاد جامعه در جهت توسعه فعالیت‌های اقتصادی، با جلوگیری از نوسانات شدید در بازارهای دارایی باعث جلوگیری از بازتوزیع ناعادلانه درآمد و ثروت در جامعه شده، بنابراین، متضمن رویکردهای عدالت محورانه و حاکی از همگرایی اهداف سیاست پولی با منویات معظم‌له است.

تمرکز سیاست‌های اعتباری بر تقویت توان تسهیلات‌دهی بانک‌ها، تقویت تأمین مالی خُرد و توجه ویژه به فعالیت‌های قرض‌الحسنه و اولویت بخشی به تأمین مالی سرمایه در گردش واحدهای تولیدی، منطبق بر رویکرد مردمی بودن و در جهت تقویت عدالت اقتصادی و بهره‌برداری از ظرفیت‌های بدون استفاده اقتصاد، و نیز منطبق با رویکرد درونزایی فعالیت‌های اقتصادی کشور خواهد بود.

تنظیم سیاست‌های ارزی با هدف تنوع‌بخشی به روش‌های تأمین نیازهای ارزی و کاهش تأثیرپذیری بازار ارز از نوسانات خارجی نظیر تغییر قیمت نفت و استمرار تحریم‌های خارجی، ضمن تقویت درونزایی اقتصاد و بسترسازی برای برنامه‌ریزی بلندمدت، زمینه‌ساز اتخاذ سیاست‌های پایدار در جهت توسعه صادرات غیرنفتی، جذب سرمایه‌گذاری‌های هدفمند خارجی و در مجموع تقویت برونزایی خواهد بود. از سوی دیگر، ثبات نرخ ارز زمینه‌ساز کنترل نرخ تورم و اقدامی در جهت تقویت درونزایی اقتصاد محسوب شده و تأثیر مستقیمی بر جلوگیری از بازتوزیع ناعادلانه درآمد و ثروت در جامعه دارد که در جهت رویکرد عدالت محوری است.

تقویت نظارت، استانداردسازی فعالیت‌های نظام بانکی و سامان‌دهی بازار غیرمتمشکل پول به‌عنوان رویکردهای اصلی حوزه نظارت به‌عنوان پیش‌نیازی برای حفظ رویکرد درونزایی اقتصاد و حفظ حقوق عامه مردم و جلوگیری از ایجاد زمینه‌های فساد و رانت الزامی خواهد بود که به گسترش عدالت اجتماعی و اقتصادی در جامعه منجر خواهد شد.

گسترش و توسعه ابزارهای الکترونیکی پرداخت و خدمات بانکداری الکترونیکی بدون استفاده از ظرفیت فعالیت‌های دانش‌بنیان داخلی میسر نخواهد نبود. تلاش در جهت ایجاد، تکمیل و بومی‌سازی زیرساخت‌های لازم به‌منظور پشتیبانی خدمات پرداخت (مانند بازنویسی و استفاده از نسخه بومی سامانه‌های ساتنا و پایا و طراحی و ایجاد سامانه چکاوک) و ایجاد نظارت همه‌جانبه بر مراودات پولی و بانکی که در قالب گسترش و توسعه بانکداری الکترونیک نمایان می‌شود، همگی با رویکرد دانش‌بنیان تنظیم شده است و به واسطه کاهش هزینه‌های مبادلاتی، گامی در جهت ارتقای شفافیت شبکه بانکی و مردمی نمودن اقتصاد کشور نیز به شمار می‌رود.

۶. جمع‌بندی

در مجموع، توفیق سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی در گرو اتخاذ رویکردهای سازگار، هماهنگ و مبتنی بر استفاده بهینه از امکانات و مقدرات اقتصادی کشور است. از آنجا که منشأ شوک‌های وارده از تنوع بالا و نحوه انتشار آثار شوک‌ها در اقتصاد نیز از پیچیدگی‌های ویژه‌ای برخوردار است، می‌توان گفت که دستیابی مطلوب به اهداف تعیین شده در اقتصاد مقاومتی تنها با اتخاذ یک رویکرد هماهنگ، سریع، فعال و مبتنی بر اصول

علمی و توجه به مختصات بومی امکان‌پذیر خواهد بود. تجربه بانک مرکزی در زمینه اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی حاکی از اثربخشی و کارایی این سیاست‌ها در عمل بوده است و اجرای موفق سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی نه تنها مقاومت و تاب‌آوری اقتصاد را افزایش می‌دهد بلکه تاثیرات مثبتی بر سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی و تقویت ثبات و آرامش در اقتصاد کشور به همراه خواهد داشت.

در آستانه تنظیم قانون برنامه ششم توسعه کشور و اجرای آن، تأکید بر در نظر گرفتن رویکرد اقتصاد مقاومتی در اجزای برنامه مذکور گامی مهم تلقی می‌شود؛ ولی این امر به خودی خود متضمن پاسخگویی نیاز پیش‌گفته نیست. تشکیل ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی با پیشنهاد مدیران مقام معظم رهبری، به یقین می‌تواند به‌عنوان حلقه مفقوده اقتصاد مقاومتی، این امکان را فراهم آورد که با سرعت‌بخشی، افزایش سازگاری و تقویت هماهنگی میان اقدامات دستگاه‌های اجرایی، توفیقات هرچه بیشتر را در اجرای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و انعکاس مثبت آن بر عملکرد متغیرهای اقتصادی کشور در پی داشته باشد. بر همین اساس، بانک مرکزی ضمن هماهنگی مناسب با دولت محترم، در تبیین طرح‌ها و پروژه‌های مرتبط با حوزه کاری خود حضور فعال داشته و همچون گذشته و با توان بیشتر در دوره پیش‌رو، تمامی مساعی خود را به منظور پیشبرد اهداف و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی به کار خواهد بست.

